

Calendarul sărbătorilor mobile

Cuprinzând un număr de sărbători cu date relativ fixe (începând cu sărbătoarea Crăciunului) sau mobile, variind de la an la an, în funcție de data la care va pica sărbătoarea de care sunt condiționate (Paștele, Rusaliile), calendarul mobil este un calendar paralel, care își intersectează sărbătorile cu cele ale calendarului fix. Ca și precedentul, are în principal un substrat creștin, la care se adaugă, în număr mare, sărbători și practici magice care nu au deloc de-a face cu creștinismul.

Spre deosebire de calendarul numit convențional fix (deoarece sărbătoarea este legată de o anumită dată din an), care are ca unitate de măsură ziua, ea însăși identificată cu sărbătoarea (în cazuri izolate putem întâlni unități mai mari, de tipul celor trei zile, care cuprind, anunță sau succed sărbătorii propriu-zise), calendarul mobil operează cu săptămâni, în interiorul cărora individualizează anumite zile cu particularități deosebite (eventual, care au o repetiție săptămânală; cf. prima, a doua, a treia ș.a. marți, vineri după Paști, după Rusalii).

O dovadă în acest sens o constituie numărătoarea săptămânilor, ca unic instrument de coordonare a calendarului, la care se adaugă, în numeroase cazuri, o individualizare a săptămânii și prin nume (Săptămâna Vârstată, Săptămâna Albă, Săptămâna Neagră etc.). Datele cu adevărat semnificative sunt în primul rând Lăsatul Secului pentru Postul Mare, Paștele și apoi Rusaliile, care dezvoltă un ciclu amplu de reprezentări legate de posturile care le preced, de ajunurile lor sau chiar de zilele ce urmează sărbătorii propriu-zise.

Contrastând puternic cu postul Crăciunului, cu dată fixă (14 noiembrie), al cărui lăsat de sec nu este caracterizat printr-un ceremonial extrem de sofisticat, anunțarea pregătirilor pentru sărbătoarea Paștelui cel de-al doilea pol fundamental al calendarului creștin și, într-o mare măsură, al calendarului țărănesc —, semnată de pragul postului, Lăsatul de Sec, este o sărbătoare deosebit de fastuoasă. Prin gradăția treptată, săptămânală, către un post sever, este acoperită ritual o mare parte a anului, prin intermediul unei rețele de practici și credințe deosebit de variate. Sacralitatea pragurilor lăsarilor gradate de sec este de fiecare dată speculată și folosită în favoarea țăranului, fie că este vorba de viața agricolă, pastorală, apicolă ș.a.

Convențional începând din prima săptămână de după Crăciun, calendarul mobil este

Sărbătorile de Paști
Calendar mobil

pus în mișcare de fapt abia în a patra săptămână, o dată cu intrarea în perioada Cârnelor, adică a despărțirii de alimentația bazată pe carne, specifică perioadei sărbătorilor de iarnă ce succed Crăciunului.

Păresimile (Postul Mare)

Tradiții: Cu începutul Păresimilor trebuie să fie gata tortul pentru cămeși (torsul este admis de la începutul Secului Crăciunului). La începerea Păresimilor se începe și țeserea pentru cămeși (Mangiuca, 1882, p. 11). ♦ În post omu nu trebuie să se supere sau să spună vorbe de ocară. În postu ăl mare, cum e de Paști, de sunt oamenii cu credință, bărbatu nu stă cu nevasta laolaltă, că e păcat; degeaba nu mănânci și te păstrezi la mâncare. În tot felul trebuie să rămâi curat (Bernea, p. 181).

Obiceiuri: Se țin Păresimile până a treia zi de Paște, când se slobod. Se duc la biserică șapte colaci, liturghie, năproșenie, pîine, friptură, colivă, ouă roșii. Oamenii pun pe mese și împart din acestea (Sărbători, I, p. 285).

Pentru bunul mers al vieții și al treburilor: În întreg răstimpul Păresimilor este datina de se cară oamenii în huțuțup (legănuș)

și vârtej, în credința că dobândesc sănătate peste tot anul (Pop Reteganul-1, f. 43).

Apărător de rele și durere: Săptămâna Brânzei și Postul Păresimilor să nu le spurci, adică să nu mănânci carne, căci e rău de pagubă (Gorovei, 1995, p. 182).

Prima săptămână a Postului Mare

Săptămâna Mare

Printr-un paralelism, prima și ultima săptămână ale postului sunt numite Mari, datorită semnificațiilor sacre de care dispun. Nu întâmplător toate zilele săptămânii se bucură de un tratament aparte, fiecareia fiindu-i consacrat un mare număr de practici magice cu valoare ceremonială.

Tradiții: O săptămână după Lăsatul Secului de Paști și una până în Paști se zice Săptămânile Mari (Speranția, I, f. 74 v). ♦ Sunt douăsprezece vineri și miercuri dintre ele, patru pe an. Mai este și săptămâna-ntâie din Postul Mare, când nu-i bine să țeși, să coși, să torci, tot pentru tunete (Bilțiu, p. 118).

Apărător de rele și durere: Calul sau Caii lui Sântoader îi țin în săptămâna întâi

din Păresimi cinci zile, ca să nu le vatăme caii, ca vitele să nu fie atacate de fiare (Mușlea-Bîrlea, p. 357). ♦ În prima săptămână a Postului Mare nu se țese, căci se crede că peste noapte ar veni Toader și ar încâlci ițele (Gorovei, 1995, p. 236). ♦ Unii nu mănâncă fasole în prima săptămână din Postul Mare, ca să nu facă bube (Candrea, 1999, p. 104).

**Lunea Curată; Lunea Vaselor;
Spolocania; Lunea Păstorilor;
Ciricul Păsărilor; Lunea Ciorilor;
Lunea Păsărilor; Lunea Viermilor;
Harmanul pentru viermi;
Ziua Forfecarilor; Tărbacul Câinilor**

Întâia luni a Postului Mare se dovedește a fi un moment deosebit de important în viața țăranului, indiferent de ocupația pe care acesta o avea. Este o zi a interdicțiilor, printre care cele mai importante sunt cele de pregătire fizică a postului. Pe lângă curățarea vaselor de impuritățile din perioada Cărnilegilor, era nevoie și de o curățenie a organismului, care se făcea prin intermediul unor alimente ce căpătau valoare rituală (borș simplu, de exemplu; tot acum se pregătea ritual acest ingredient, care va deveni indispensabil în toată această perioadă plină de privațiuni).

Pe lângă stabilirea coordonatelor alimentare ale postului, această primă zi mai oferea

posibilitatea influențării, prin intermediul practicilor magice, a unora dintre dăunătorii cu care oamenii puteau veni în contact în anul în care intrau (agricol, pastoral). Lunea păstorilor era cadrul de desfășurare a numeroase practici și obiceiuri magice (Tărbacul câinilor) îndreptate împotriva lupilor; Lunea păsărilor (a ciorilor) constituia sărbătoarea închinată păsărilor, ce trebuia obligatoriu să fie ținută, pentru ca semănăturile să nu aibă de suferit în nici un moment hotărâtor pentru obținerea unei bune recolte; în mod asemănător era celebrată și ziua viermilor (a forfecarilor).

Prin petrecerea rituală de la cârciumă, la care participau și femeile, putem spune că întâlnim ecouri ale unor sărbători feminine, colective, în scopul obținerii unor bune rezultate în muncile specifice.

Tradiții: Spolocaniile cad a doua zi de fiecare Lăsat de Sec al fiecărui post. Atunci femeile fac păsat cu urluială de păpușoi sau cu mei și cu julfă de sămânță de cânepă, dau de pomană, spălând și leșiind toate lucrurile pline de grăsime din Cășlegi (Speranția, VII, f. 131 v). ♦ De Spolocanii se bea toată ziua la cârciumă, atât bărbații, cât și femeile, spre a-și spăla dinții de cărnurile rămase între ei, și care cărnuri spurcă Postul (Speranția, VI, f. 190). ♦ Copiii pot mânca

ce a rămas de cu seară (Speranția, VII, f. 174). ♦ Spolocaniile sunt niște fete care merg înaintea Maicii Domnului și cer iertare pentru păcatele oamenilor făcute în timpul Cășlegilor. După alții, Spolocaniile sunt niște babe răutăcioase, care te îndeamnă numai la rele, chiar și în posturi, dacă nu le bagi în seamă când e ziua lor (Speranția, VIII, f. 77). ♦ Spolocaniile sunt niște sfinte lăsate de Dumnezeu anume pentru petreceri. Ele se serbează în băuturi și încântări. Aceste sfinte au învățat pe femei a cultiva cânepa și a face din ea felurite lucruri. Dacă o femeie nu se petrece cu altele în ziua de Spolocanii, zice că nu va crește cânepa ei mare (Speranția, VIII, f. 355 v).

Obiceiuri: Spolocania: se spală toate vasele, mesele, tot ce e la bucătărie, ba și vătraiul, cleștele, cheile, ușile, dulapurile, ca să nu fie înfruptate; se freacă toate cu leșie, să fie curate pentru Post (Niculiță-Voronca, I, p. 210). ♦ A doua zi de Lăsata Secului se făcea spolocanie – o petrecere între femei. Se adunau la o casă mai multe femei și fiecare aducea mâncare și băutură. ♦ Se făcea ca să se facă cânepa moale și bună. Bărbații munceau (Sărbători, IV, p. 408). ♦ Se adunau mai multe neamuri și vecini la un loc, și cu deosebire femeile, și mâncau numai borș holtei,

adică borș fără oareșicari legume, numai cu pâine sau mălai, anume ca să-și spele și să-și curățească gura și gâtul de rămășițele mâncărilor celor de frupt care le-au mâncat în ziua premergătoare (Marian, 1994, I, p. 226). ♦ Umblă cu toții de la unul la altul, se mai cinstesc din nou; se iartă, că intră în Post (Speranția, IV, f. 177). ♦ **Înăcrirea borșului:** se umple borș pentru perioada Postului. Pentru ca borșul să fie acru, se obișnuia să tragă de cap sau de urechi pe cineva din casă sau chiar de pe stradă, ca să se înăcrească borșul, cum s-a înăcrit de supărare omul respectiv (Marian, 1994, I, p. 229). ♦ **Cucii:** Îmbrăcați în fuste, cu gluga-mască pe cap, cu un băț în mână și cu un clopot mare în spate, Cucii alergau în prima dimineață după Lăsatul Secului, uneori în ziua Lăsatului de Sec, după copii, fete, femei, oameni pe care îi atingeau și adesea îi trânteau. Spre mijlocul zilei luau în mână câte o nuia, de care legau o opincă, și urmau alte alergături și lovituri în spatele curioșilor. Seara, Cucii se adunau și mergeau din casă în casă, pentru a face câte o horă în curte (Ghinoiu, 1997, pp. 55-56). Toți caută să vadă Cucii, ca să nu li se întâmple nimic (Speranția, III, f. 171). ♦ Colectivul ceremonial al Cucilor este alcătuit, după tradiție, dintr-un grup de cincisprezece bărbați mai tineri sau mai

vârstnici, împărțiți în două cete de câte șapte (șapte sugerând, în concepția locală, numărul zilelor săptămânii). Cel aflat în plus este Mutul, personaj central. Fiecare Cuc se individualizează prin masca, prelungită cu un fel de bluză, și fusta lungă, până la opinci. De acestea sunt fixați câțiva *zilișori* (clopoței). Masca propriu-zisă este din piele de miel sau de iepure, întinsă pe un ciur fără plasă, iar sprâncenele acesteia sunt fie din lână, fie din fulgi fini de pasăre, sau chiar desenate. Nasul se construiește din tiugă sau cătrună (plante din familia dovleacului), uneori din ardei. Când e din tiugă se vopsește, îndeosebi în roșu. Gura are dinții din boabe de fasole, semințe de floarea-soarelui, dar cel mai des din fasole albă. Ochii (niște tăieturi ovale) au gene desenate ori confecționate din păr de cal sau de capră. Barba măștii este tot din lână (albă sau neagră), ca și sprâncenele, alteori dintr-o bucată de piele de la gâtul cocoșului, cu fulgi cu tot, cât mai colorați. Coarnele măștii sunt de capră, de berbec, ori din lemn. Ca obiecte de luptă, fiecare Cuc are o sabie vopsită în roșu (culoarea confruntării) și un târnăcop, vopsit în albastru (culoare-simbol pentru uneltele gospodărești), confecționate din lemn. După tradiție, obiceiul Cucilor se desfășoară în trei locuri: la o fântână, la câmp și în sat. În